CASA

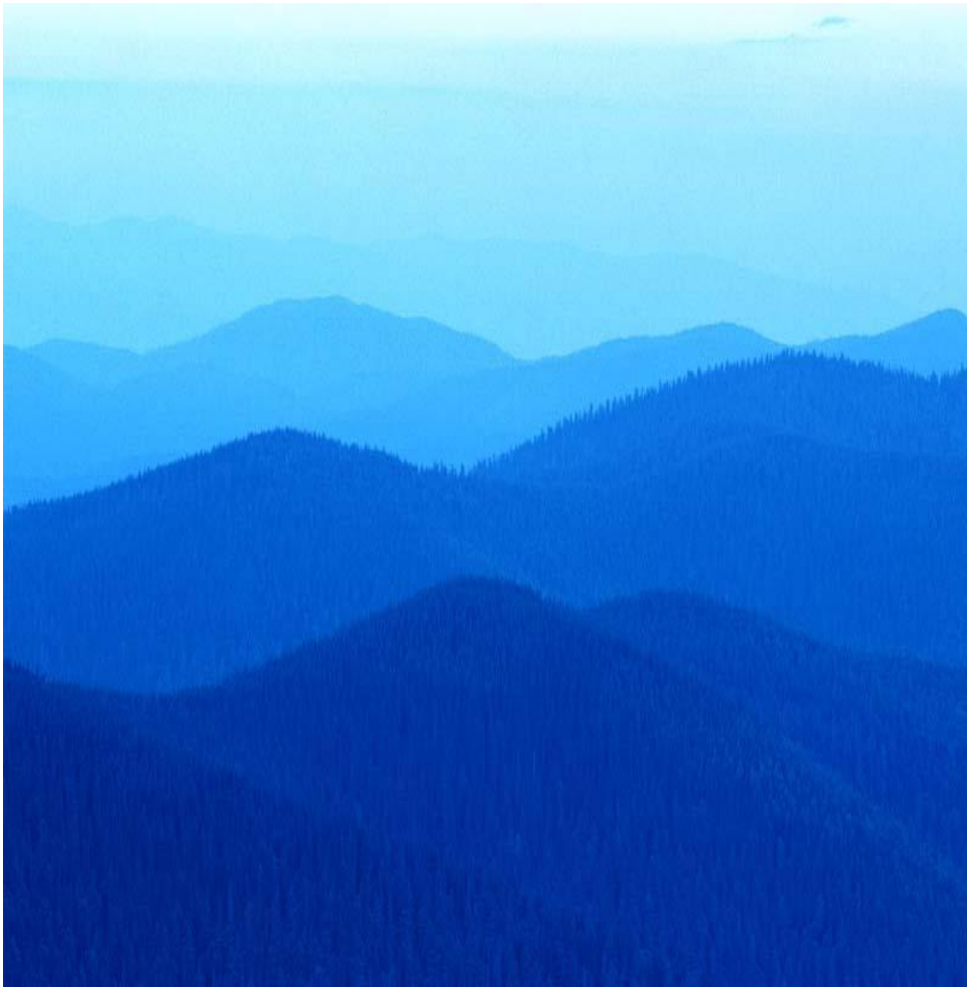

Indkomstoverførsler og ulighed

Finn Kenneth Hansen
CASA

Februar 2011

Indkomstoverførsler og ulighed

© CASA, Februar 2011

ISBN: 978-87-92384-88-1

Elektronisk udgave: ISBN 978-87-92384-89-8

Forord

Lighedsmålsætningen har været et tilbagevendende tema i udviklingen af velfærdssamfundet og har indtaget en central rolle i velfærdsdebatten. Et af målene i udviklingen af velfærdssamfundet har været at skabe større lighed med henblik på at give alle de bedst mulige vilkår for at skabe sig en god tilværelse.

De seneste år har den økonomiske politik og socialpolitikken imidlertid ført til en stigende ulighed, og fokuseringen på uligheden har indtaget en mindre fremtrædende plads.

Ulighedens Topmøde er tænkt som en årlig konference, som har til formål at samle alle aktører, der til dagligt beskæftiger sig med ulighed, og hvor der ud fra skiftende temaer foretages en slags status på uligheden i Danmark.

Under overskriften "Hvem betaler prisen for ulighed" afholdt den uafhængige centrum-venstre tænketank Cevea og en række samarbejdspartnere den første konference Ulighedens Topmøde d. 23. februar 2011.

Temaet 'Indkomstoverførsler og ulighed' indgik som et af hovedpunkterne på denne første konference, og denne foreliggende rapport er udarbejdet på baggrund af det oplæg, som jeg holdt på konferencen.

Rapporten sætter fokus på udviklingen af indkomstoverførslerne i Danmark og ser derefter på sammenhængen mellem indkomstoverførsler og ulighed i OECD-landene og i EU-landene baseret på empiriske undersøgelser fra OECD og EUROSTAT.

Dernæst ses der på uligheden i indkomstfordelingen i Danmark og på sammenhængen mellem indkomstoverførslerne og udviklingen i uligheden inden for de seneste 15 år.

Rapporten er skrevet af Finn Kenneth Hansen.

CASA
Februar 2011

Indholdsfortegnelse

1 Indkomstoverførsler og ulighed 5
1.1 De danske indkomstoverførsler 5
1.2 Stigende tilgang til arbejdsmarkedet 7
1.3 Integrations- og udstødningsprocesser 8
1.4 Fra familieforsørgelse til offentlig forsørgelse 9
2 Indkomstuligheder - forbrugsmuligheder 11
2.1 Lighed i velfærdssamfundet 11
2.2 Den økonomiske ulighed 12
2.3 Indkomstuligheder – forbrugsmuligheder 13
2.4 Den disponible indkomstfordeling 15
3 Ulighed og omfordeling i OECD-lande 17
4 Indkomstoverførslerne og betydning for fattigdom 23
5 Indkomstoverførslerne og uligheden i indkomstfordelingen i Danmark 27
5.1 Den økonomiske ulighed i Danmark 1990-2008 28
5.2 Indkomstuligheden de seneste næsten 20 år 31
5.3 Uligheden og indkomstoverførslernes betydning 33
6 De laveste sociale ydelser – en nyskabelse i indkomstoverførselssystemet 35
6.1 Sammenligning af niveauet for kontanthjælp, starthjælp mv. med standardbudgettet. 36
6.2 Konsekvenserne af at have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag 38
Litteratur 43

1 Indkomstoverførsler og ulighed

1.1 De danske indkomstoverførsler

Det danske sociale ydelsessystem er ret omfattende og består af mange forskellige indkomstoverførsler med hvert sit lovgrundlag.

Almindeligvis opdeler man forsørgelsesydelserne i to hovedkategorier: De midlertidige ydelser og de varige ydelser.

- *De midlertidige ydelser* omfatter: Arbejdsløshedsdagpenge, ledighedsydelse, sygedagpenge, revalidering, aktiveringsydelser og kontanthjælp.

- *De varige ydelser* omfatter: Førtidspension og efterløn.

Det Økonomiske Råd har tegnet udviklingen op siden 1960 i antal modtagere af sociale ydelser (omregnet til helårspersoner).

Tabel 1: Antal helårsmodtagere af sociale ydelser. 1960-2000 (tusinde modtagere) (ekskl. folkepension)

	1960	1970	1980	1990	2000
Midlertidige ydelser:					
Arbejdsløshedsdagpenge	31	24	152	211	124
Sygedagpenge/barsel	12	37	70	73	89
Kontanthjælp/revalidering	39	41	107	141	117
Aktivering, jobtilbud	-	-	19	74	94
Varige ydelser:					
Førtidspension	103	205	172	245	258
Efterløn/overgangsydelse	-	-	54	94	179
I alt	185	307	574	838	86
Procent af 18-66-årige	6,6 %	10,1 %	18,1 %	25,1 %	24,7 %

Kilde: Det Økonomiske Råd: Diskussionsoplæg til møde i Det Økonomiske Råd. Maj 2005.

I 1960 var der kun 185.000 helårspersoner, der modtog forskellige sociale ydelser, og det svarede til knap 7 % af befolkningen i alderen 18-66 år. I 1960 var den største enkeltydelse modtagere af førtidspension, efterfulgt af kontanthjælp/revalidering og arbejdsløshedsdagpenge. Der var næsten ingen modtagere af sygedagpenge, mens aktivering og efterløn slet ikke fandtes. Selvom det var økonomisk gode tider i 1960, så skyldes det meget begrænsede antal indkomstoverførselsmodtagere, at den danske velfærdsstat ikke var særligt udbygget og ikke omfattede så mange mennesker. Der var ikke ret mange ordninger, og det var svært at opnå dem.

I 1970 steg procentdelen af de 18-66-årige, der modtog sociale ydelser til 10 %, i 1980 var den steget til 18 %, og i 1990 var den oppe på 25 %, og der har den nogenlunde holdt sig siden – dog med visse konjunkturbevægelser i 1990'erne. Man kan se, at der er tale om stigninger over hele linjen, men især skal man lægge mærke til de nye ydelser, som er kommet til – det gælder især efterlønnen og aktiveringsordningerne, men også at mange flere har ret til arbejdsløshedsdagpenge og syge-/barselsdagpenge.

I perioden 1960-1980 foregik den store transformation, hvor næsten alle kvinderne kom ud på arbejdsmarkedet. Familierne blev afhængige af to indkomster, og der blev etableret daginstitutioner, plejeinstitutioner osv. Alt sammen på ca. 20 år. Nu er det normale, at man enten er på arbejdsmarkedet eller modtager en social ydelse.

Tabel 2: Antal helårsmodtagere af sociale ydelser. 2001-2010

	2001	2003	2006	2008	2010*
Midlertidige ydelser:		-	Tusinder	-	
A-dagpenge**	121	149	119	48	134
Sygedagpenge	59	66	75	81	68
Barselsdagpenge	34	51	56	63	59
Kontanthjælp	91	93	84	68	85
Revalidering	26	25	19	14	13
Fleksjob	13	24	48	50	52
Aktivering	76	65	64	59	92
Orlovsydelser	22	4	3	2	0
Varige ydelser:					
Førtidspension	237	237	238	239	244
Efterløn/overgangsydelse	179	186	145	138	125
I alt	858	900	851	758	867
Procent af 18-64-årige	25,0 %	26,5 %	25,1 %	22,2 %	25,4 %

* Skønnede tal

** Inkl. ledighedsydelse

Kilde: Social Årsrapport 2010

De seneste års udvikling kan følges i tabel 2, hvor en mere detaljeret opgørelse over de forskellige ydelser er vist for perioden 2001-2010, Opgørelsen omfatter ikke de ca. 700.000 modtagere af folkepension og omfatter alene de 16-64-årige opgjort i helårsmodtagere.

Tabel 2 viser, at antallet af ydelsesmodtagere toppede i 2003, hvor 900.000 helårsmodtagere i alderen 18-66 år modtog en offentlig forsørgelsesydelse. Det svarede til 26,5 % af befolkningen i den aldersgruppe. I perioden 2003-2008 faldt tallet med ca. 150.000 helårsmodtagere. I de senere år er tallet steget igen, så det i 2010 skønsmæssigt ligger på 867.000, svarende til 25,4 % af alle de 18-64-årige.

Man kan konstatere, at der i perioden 2003-2008 har været et fald i de arbejdsmarkedsrelaterede ydelser – a-dagpenge og kontanthjælp – mens der har været en stigning i indkomstoverførsler direkte relateret til helbredsmæssige forhold – sygedagpenge, fleksjob og førtidspension. Det seneste år har der imidlertid været en stigning i arbejdsløshedsdagpenge, kontanthjælp og aktivering som følge af krisen.

Det fremgår af tabel 2, at 42 % af modtagerne i 2010 modtog varige ydelser, dvs. førtidspension eller efterløn, mens 58 % modtog forskellige midlertidige ydelser

1.2 Stigende tilgang til arbejdsmarkedet

Udviklingen i de sidste 30-35 år har været karakteriseret ved, at en stadig stigende andel af personerne i de erhvervsaktive aldersgrupper har ønsket at komme på arbejdsmarkedet. Der har over hele perioden været en stigning i erhvervsfrekvenserne og i antallet af personer i arbejdsstyrken. I perioder har der været tale om en samtidig stigning i både antal beskæftigede, i antal arbejdsløse og en stigning i antal personer på offentlig forsørgelse.

Når det har været muligt at opleve en stigning på alle fronter, skyldes det blandt andet den demografiske udvikling, hvor antallet af personer i de erhvervsaktive aldersgrupper har været stigende i hele perioden. Der har været tale om en særlig kraftig vækst i starten af 70'erne og frem til første del af 80'erne, og en yderligere, men knap så kraftig stigning, som fandt sted i perioden fra slutningen af 80'erne til begyndelsen af 90'erne.

Den dramatiske stigning i antallet af personer på indkomstoverførsler skal ses i relation til den demografiske udvikling. Det er ikke mindst på denne baggrund, at der i det følgende er valgt at se på udviklingen ikke i antal personer, men på udviklingen i andele af den erhvervsaktive befolkning. Det vil sige se, hvordan den samlede gruppe af 18-66-årige er fordelt på henholdsvis, hvor stor en del der er i beskæftigelse, og hvor stor en del der er modtagere af indkomstoverførsler. Da fremkommer et helt andet billede (se figur 1).

Fordeling af befolkningen i den erhvervsaktive alder fra 1970 - 2005

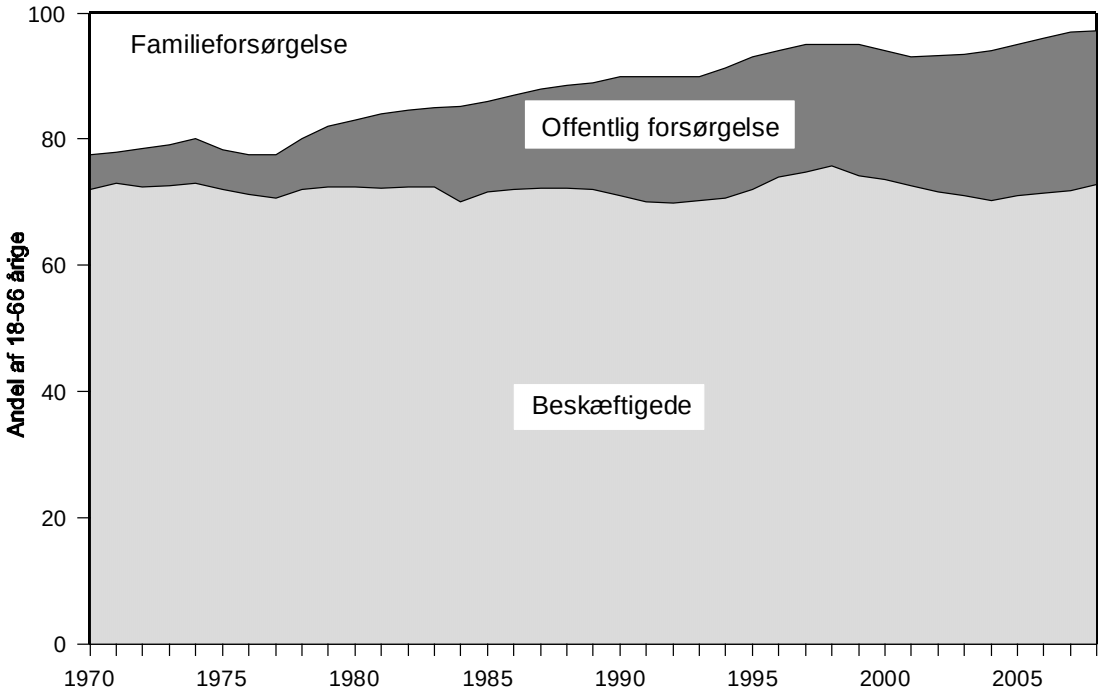

Anskuet på denne måde har der over de seneste 35-40 år ikke været de store ændringer i forholdet mellem den andel, som har været i beskæftigelse – og som vi vil betegne som selvforsørgende – og den andel som ikke har været i beskæftigelse – de forsørgede.

På trods af ændringerne på arbejdsmarkedet og de mange svingninger i økonomien samt en demografisk udvikling med en stadig stigende andel 18-66-årige, kan det konstateres, at der stort set har været en jævn udvikling i beskæftigelsesfrekvensen. Der har været tale om svingninger, men beskæftigelsesprocenten har stort set bevæget sig omkring 75 %.

1.3 Integrations- og udstødningsprocesser

Det interessante i denne periode er de forandringer og de bevægelser, som er foregået til og fra arbejdsmarkedet. Det har været karakteriseret af samtidige integrations- og udstødningsprocesser.

Den største integrationsproces har været inddragelsen af kvinderne på arbejdsmarkedet. Fra at den store del af de gifte kvinder var hjemmegående med en række funktioner knyttet til den samlede forsørgelse af familien, meldte de sig på arbejdsmarkedet og indledte en langsom og konstant proces: kvindernes overgang til lønarbejde.

Med krisen i midten af 70'erne sætter udstødningsmekanismerne – og udelukkelsesmekanismer i forhold til de unge – igennem. Selvom der oprettes nye job, overstiger antallet af nedlagte job denne stigning. Arbejdsløsheden begynder at stige.

Arbejdsmarkedsvilkårene og specielt de tilbagevendende kriser har i de sidste tyve år været baggrunden for kraftige ændringer specielt i udstødningsprocesserne og vist sig i form af stigningen i langtidsarbejdsløse, stigningen i førtidspensionister og stigningen i sygedagpengemodtagere.

I perioden 2003-2008 er der sket et fald i arbejdsløsheden på grund af den stigende beskæftigelse, men en samtidig stigning i tilgangen til helbredsbegrundede ydelser: sygedagpenge, fleksjob, ledighedsydelse, og førtidspension. Andelen af beskæftigede nåede sit højeste i 2008 (beskæftigelsesfrekvens på 77,4 %), men er faldet igen i 2009 til 75,6 %.

De mange bevægelser ud af og ind på arbejdsmarkedet har betydet, at stort set alle, der i dag befinder sig i de erhvervsaktive aldersgrupper, på et eller andet tidspunkt har været selvforsørgende i kortere eller længere tid, på nær de helt unge, som endnu ikke har opnået fodfæste på arbejdsmarkedet.

1.4 Fra familieforsørgelse til offentlig forsørgelse

Forandringerne på arbejdsmarkedet og i velfærdssystemerne har betydet, at der er sket en dramatisk ændring for den andel, som ikke er i beskæftigelse.

De lidt under 25 % i de erhvervsaktive aldersgrupper, som i dag ikke er i beskæftigelse, er stort set alle i løbet af perioden på forskellige tidspunkter overgået til at blive forsørget på en af de mange forskellige offentlige indkomstoverførsler. Hver enkelt persons proces i forhold til eller væk fra arbejdsmarkedet samt tildelings- og udmålingskriterierne for de enkelte indkomstoverførsler er baggrunden for, at nogle personer i dag er på kontanthjælp, andre er i dagpengesystemet, og andre igen modtager førtidspension eller er på efterløn.

Der har været tale om en omstillingsproces af velfærdssamfundet. Hvor den store andel af de ikke-beskæftigede i 60'erne og begyndelsen af 70'erne var gifte hjemmegående kvinder, som opfyldte funktioner i relation til forsørgelsen, er den store andel af de ikke-beskæftigede i dag personer, som er arbejdsløse, syge, og personer med nedsat erhvervsevne. Der er tale om en meget forskellig gruppe af personer. Nogle er unge og på vej ind på arbejdsmarkedet, andre ældre, som er udstødt fra arbejdsmarkedet. Nogle er arbejdsløse eller sygdomsramt.

Deres fælles karakteristika er, at de i forhold til deres forsørgelse modtager indkomstoverførsler fra det offentlige, og at hverdagslivet er karakteriseret ved en manglende kontakt til arbejdsfællesskaber og ofte til andre sociale

fællesskaber og med helbredsmæssige problemer. Derudover er de karakteriseret ved at være indrulleret i og med stærke bindinger til det offentlige system via tilknytning til social- og sundhedsforvaltning, arbejdsformidling, sundhedssystemet, skattevæsenet m.m.

Der har været tale om en periode, hvor andelen af de ikke-beskæftigede stort set har været konstant, men hvor hovedparten af de ikke-beskæftigede tidligere var forsørget af familien (især som gifte kvinder), er stort set alle de ikke-beskæftigede i dag offentligt forsørgede.

2 Indkomstuligheder - forbrugsmuligheder

2.1 Lighed i velfærdssamfundet

Et af målene i udviklingen af velfærdssamfundet har været at skabe større lighed med henblik på at give alle de bedst mulige vilkår for at skabe sig en god tilværelse.

Lighedsmålsætningen har været et tilbagevendende tema i udviklingen af velfærdssamfundet og indtaget en central rolle i velfærdsdebatten. Det skyldes den klassiske interesse for, hvordan det samlede produktionsresultat eller landets rigdom bliver fordelt på befolkningsgrupper og interessen for sammenhængen mellem vækst og fordeling.

Det var da også dette tema, som var bevæggrunden for lighedsdiskussionen for snart 40 år siden i kølvandet på debatbogen "Velstand uden velfærd". Tidligere socialminister Bent Hansen, som dengang var journalist på Aktuelt, satte med bogen spørgsmålstegn ved, om den vækst, der havde været i samfundet, var kommet de dårligt stillede til gode. Svaret var nej. Der var sket en øget velstand, men ingen velfærd forstået på den måde, at forskellen mellem rige og fattige var blevet mindre. Bent Hansen formulerede det på denne måde:

> *"Danmark består af knap 5 millioner mennesker, men selvom dette tal kun er en lille klat midt i et menneskehav, der befolker jorden, så går der afgrundsdybe skel på kryds og tværs ned gennem befolkningen. De er ikke udryddet trods den enorme velstandsstigning, der er sket, siden industrialiseringen satte ind ved slutningen af forrige århundrede."* (Hansen, 1969)

Selvom adgangen til data var sparsom, lykkedes det Bent Hansen på baggrund af en beskrivelse af såvel de rige som de dårligst stillede at give et overbevisende billede af et velstandssamfund med store uligheder.

Temaet vækst og fordeling gik igen i den seneste omfattende ulighedsdebat fra 2005, hvor daværende socialminister Eva Kjær Hansen fremkom med følgende synspunkt "Uligheden er der. Og uligheden må gerne blive større for det skaber dynamik i samfundet…". Et kontroversielt synspunkt i strid med den grundlæggende opfattelse bag velfærdstanken båret af ideen om, at "de bredeste skuldre skal bære de tungeste byrder", og at velfærdssystemet skal måles på, "hvordan de dårligst stillede har det".

Der er ikke klarhed på, hvordan sammenhængen er mellem ulighed og vækst. Nyere forskning tyder dog på, at der er en sammenhæng mellem vækst og fordeling på den måde, at lande med større lighed også har de bedste vækstmuligheder, eller at høj ulighed hænger sammen med mindre vækst (Det Økonomiske Råd, 2001). Derudover viser international forsk-

ning baseret på sammenligninger af forskellige lande, at lande med større lighed alt andet lige er karakteriseret ved større social mobilitet og mindre social uro og derved bedre udviklingsmuligheder. Ikke kun på det samfundsmæssige plan er der fordele ved større lighed, men det gælder også for de enkelte samfundsborgere, idet øget økonomisk lighed på tværs af de øvrige uligheder i helbred, uddannelse m.m. vil give mere lige muligheder.

Politisk har der været lagt vægt på at opnå en større lighed i samfundet. Ikke mindst via den offentlige sektors omfordelende politik er det lykkedes at skabe et samfund karakteriseret ved mindre økonomisk ulighed end i de lande, vi normalt sammenligner os med.

2.2 Den økonomiske ulighed

Der er en lang tradition for at se på fordelingen af indkomsterne i samfundet. Indkomst – og til dels formuefordelingen – har været væsentlige indikatorer i belysningen af ulighederne i samfundet og indgået som de væsentligste elementer i politiske diskussioner omkring ulighed.

Det skyldes for det første den banale konstatering, at i et samfund, hvor penge spiller en afgørende rolle for udveksling af varer og tjenester, vil der være en nøje sammenhæng mellem den enkelte person eller families materielle leveniveau og mængden af kroner, som personen eller familien har til disposition – det vil sige indkomsten eller de økonomiske ressourcer. Størrelsen af indkomsten (og formuen) har således betydning for den enkelte families materielle forbrug, boligforbrug m.v. eller mere præcist udtrykt den enkelte persons eller families forbrugsmuligheder.

Økonomiske forskelle afspejler forskelle i de enkelte personer og familiers muligheder og livschancer. Med henblik på opnåelse af lige muligheder er det derfor vigtigt at følge udviklingen i de økonomiske forskelle. Dette gøres bl.a. ved at se på udviklingen i uligheden af forbrugsmuligheder.

For det andet er der i den politiske debat megen fokus på indkomstfordelingen. Ved overvejelser om større ændringer i skattesystemet eller indkomstoverførslerne spiller effekten på indkomstfordelingen en stor rolle.

For det tredje skyldes det, det forhold, at specielt, hvad angår folks indkomster, har der været adgang til tilgængelige data. I Danmark har der som i flere andre lande på et tidligt tidspunkt foreligget indkomstoplysninger fra opgørelser til brug for skatteindbetalinger. Med baggrund i de opgjorte skatteindkomster har det været muligt statistisk at belyse fordelingen af indkomster og også foretage sammenligninger lande imellem – selvom det skatteorienterede datamateriale langt fra altid var sammenligneligt.

Der er således en lang tradition for at opgøre fordelingen af indkomsterne, selvom det statistiske materiale langt fra har været gearet til fordelingsana-

lyser. Hvad angår danske forhold, er det karakteristisk, at Danmarks Statistik først i løbet af 80'erne får etableret en egentlig fordelingsorienteret indkomststatistik.

I dag foreligger der både nationalt, men også i EU, OECD og FN, statistisk materiale, der er fordelingsorienteret, og der foreligger da også mere systematiske opgørelser af indkomstfordelingen og sammenligninger lande imellem. Hvad angår indkomstfordelinger er der etableret et specielt center, Luxembourg Income Study, som har specialiseret sig i indsamling af sammenlignelige indkomstdata fra en række vestlige velfærdssamfund med henblik på sammenlignelige studier af uligheden og udviklingen i indkomstfordelingen.

2.3 Indkomstuligheder – forbrugsmuligheder

Der er mange forskellige måder, man kan belyse fordelingen af indkomsterne på. En er at se på de indtjente indkomster fra arbejdsmarkedet – de primære indkomster. Det vil sige løn og overskud af virksomhed. En anden er at se på de samlede økonomiske ressourcer den enkelte person eller familie råder over – både i form af indkomst og formue. En tredje er at se på de samlede indkomster, som omfatter både primære indkomster og indkomstoverførsler fra det offentlige minus skat, som angiver de forbrugsmuligheder, den enkelte familie har til privat forbrug og opsparing.

Det danske velfærdssamfund er kendetegnet ved, at vi solidarisk indbetaler skat til det offentlige, som så til gengæld stiller en række ydelser til rådighed både i form af indkomstoverførsler og sociale serviceydelser.

Der foregår derved en omfordeling af indkomsterne i samfundet, både hvad angår de skatter, der indbetales til kommuner og stat, og via den måde det offentlige anvender skattekronerne. Det gælder til uddannelser, til sundhedsvæsenet, m.v. og til indkomstoverførsler i form af dagpenge og kontanthjælp til personer, som er arbejdsløse, syge eller ramt af sociale begivenheder, i form af førtidspension og efterløn til personer uden for arbejdsmarkedet, og i form af pensioner til personer der er 65 år og derover. Derudover er der indkomstoverførsler til børn i form af børnefamilieydelse, og boligsikring til personer og familier som har en høj husleje i forhold til deres indkomst.

Der er derfor knyttet en særlig interesse til at se på indkomstfordelingen efter det offentliges påvirkning af folks indkomster.

Figur 1 giver en oversigt over, hvordan de forskellige indkomstelementer hænger sammen. Primærindkomsten afspejler indkomst fra deltagelsen på arbejdsmarkedet og besiddelsen af kapitalgoder, også benævnt markedsindkomsten. Tillægger man hertil de indkomstoverførsler, som den enkelte modtager fra det offentlige, har man den samlede indkomst.

Figur 2: Oversigt over forskellige indkomstbegreber

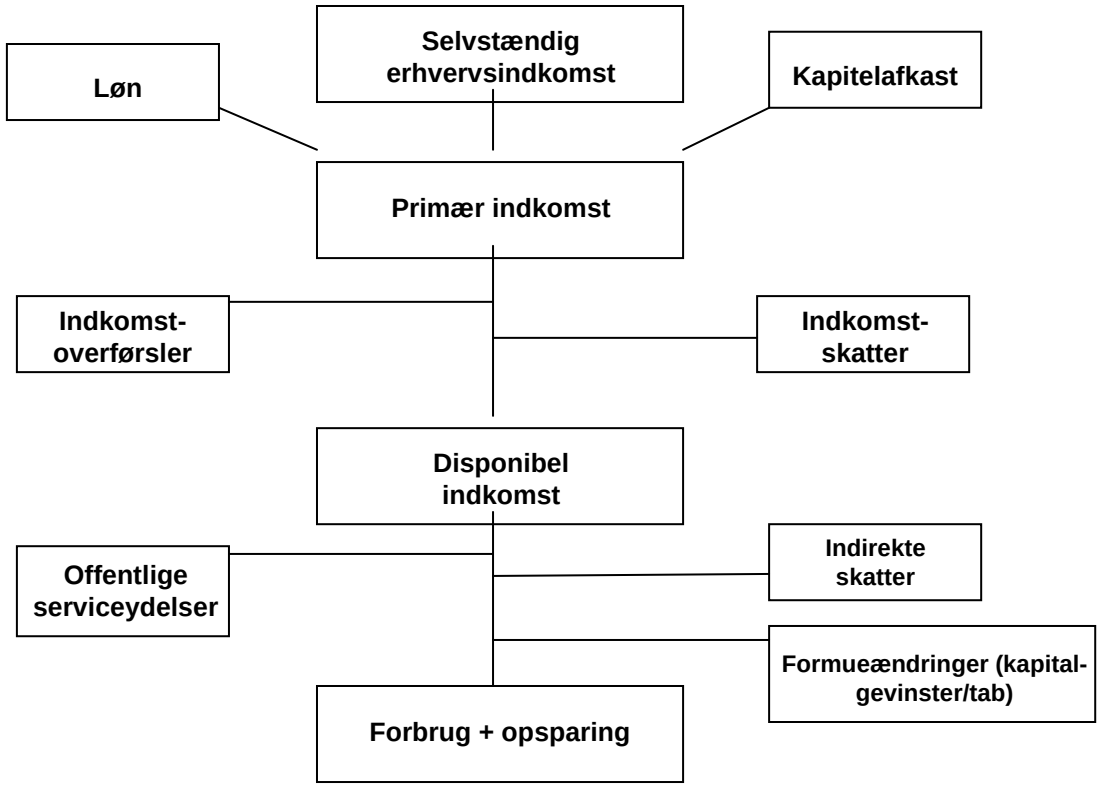

Fratrækker man så de direkte skatter, som indbetales til det offentlige, til stat og kommune, får man den disponible indkomst. Den disponible indkomst omfatter i princippet alle indkomster minus betalte direkte indkomstskatter, og angiver det beløb, den enkelte person og familie råder over til privat forbrug og opsparing.

Den disponible indkomst angiver de private forbrugsmuligheder. Vil man belyse de samlede forbrugsmuligheder er der en række yderligere forhold, som må inddrages i analysen. Det gælder formueforhold og ændringer i formueforholdene i form af kapitalgevinster og kapitaltab, indirekte skatter og afgifter samt brugen af offentlige serviceydelser i form af børnepasning, uddannelser, ældrepleje, m.v.

I den følgende analyse af indkomstulighederne vil der blive lagt vægt på belysning af forbrugsmulighederne, først og fremmest de private forbrugsmuligheder i form af ulighederne i den disponible indkomstfordeling. Hvordan ser billedet ud i Danmark, og hvordan er billedet sammenlignet med andre lande? Dernæst vil vi se på udviklingen i uligheden af forbrugsmuligheder og inddrage elementer af øvrige forhold, som påvirker forbrugsmulighederne.

2.4 Den disponible indkomstfordeling

Den følgende belysning af indkomstfordelingen er primært baseret på Danmarks Statistiks familie- og personstatistik omfattende hele befolkningen. Der ses udelukkende på familieindkomster, dvs. de samlede indkomster som tilfalder familien, både i form af løn og indkomst fra selvstændig virksomhed, kapitalindkomster og samtlige offentlige indkomstoverførsler, fx både dagpenge, boligydelse og børnefamilieydelse.

Fordelingen af de disponible indkomster udtrykker fordelingen af de indkomster, familierne har tilbage efter at have betalt skat.

Til at belyse uligheden i fordelingen af indkomsterne benyttes forskellige fordelingsmål. Til grund for de fleste af disse mål ligger en sortering af personer og familier efter størrelsen af deres indkomst. Fordelingen af indkomsterne belyses ved at inddele familierne efter stigende indkomst i ti lige store dele (deciler). Derefter ses på, hvor stor en andel de enkelte grupper har af den samlede indkomst. Har hver gruppe 10 % af indkomstmassen, vil der være tale om en ligelig fordeling af indkomsterne.

Et ofte anvendt mål for uligheden i indkomstfordelingen er den maksimale udjævningsprocent, som angiver, hvor stor en del af indkomsterne der skal omfordeles for at opnå en ligelig indkomstfordeling.

Tabel 3: Den disponible indkomstfordeling. 2005. Procentvis fordeling af indkomstmassen

Indkomst	Enlige	Familier	Alle
		Par	
		Procent	
1.decil	2,6	3,7	1,5
2.decil	5,7	5,7	4,1
3.decil	7.0	6,9	5,1
4.decil	7,7	8,0	6,2
5.decil	8,5	8,9	7,4
6.decil	9,5	9,8	8,9
7.decil	10,7	10,7	11,0
8.decil	12,1	11,7	13,7
9.decil	14,0	13,3	16,4
10.decil	22,0	21,1	25,7
Maks. udjævningsprocent	18,8	16,9	26,8

Kilde Danmarks Statistik; Indkomster 2005

I tabellen er den disponible indkomstfordeling for 2005 opgjort. Indkomstmassen er fordelt på de enkelte decilgrupper, som er ordnet efter størrelsen af indkomst. Som det fremgår, har de 10 % af alle familier med de laveste indkomster 1,5 % af indkomstmassen, mens de 10 % med de højeste indkomster har 25,7 % af indkomstmassen.

Uligheden i indkomstfordelingen er udtrykt ved den maksimale udjævningsprocent, der siger, at for at opnå fuld lighed skal der omfordeles 26,8 % af indkomstmassen for, at der er en lige indkomstfordeling.

Gini-koefficienten er et andet anvendt mål for indkomstuligheden. Gini-koefficienten viser også, hvor stor en del af indkomsterne der skal omfordeles for, at der er fuld lighed. Den kan antage værdier mellem 0 og 1, og jo mindre gini-koefficienten er, jo mindre er uligheden i samfundet.

Et tredje mål der ofte anvendes internationalt er forholdet mellem indkomstmassen for de 10 % eller 20 % med de største indkomster og den samlede indkomst hos de 10 % eller 20 %, der har de laveste indkomster. Dette forhold kan man kalde Ration 90/10 eller Ration 80/20.

Et fjerde mål er ”risikoen for fattigdom”, som angiver andelen af personer og familier, som har under 50 % eller 60 % af medianindkomsten, hvor medianindkomsten er den indkomst, som kan karakteriseres ved at være den midterste indkomst dvs., at 50 % af gruppen har indkomster, som er lavere, og 50 % har en indkomst, som er højere.

3 Ulighed og omfordeling i OECD-lande

Ser man på uligheden i indkomstfordelingen i forhold til andre lande, er Danmark sammen med de øvrige nordiske lande placeret som et af de mest lige samfund, når man ser på uligheden i de disponible indkomster.

Figure 1. Gini coefficients of income concentration in 27 OECD countries, most recent year

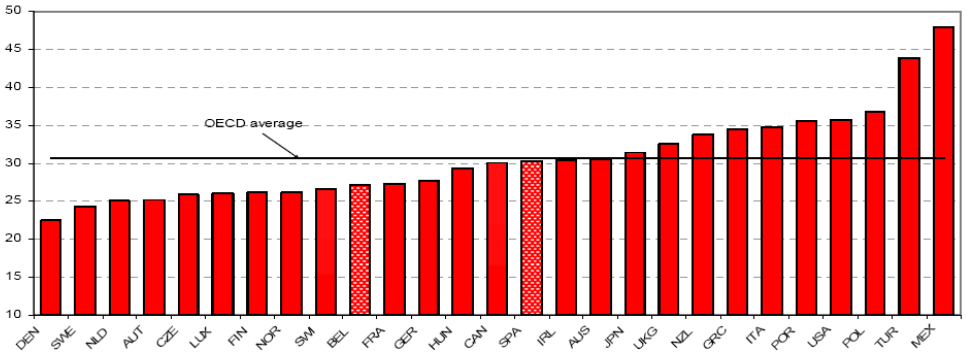

Note: The income concept used is that of disposable household income, adjusted for household size (e=0.5). Gini coefficients multiplied by 100. "Most recent year" refers to the year 2000 in all countries except 1999 for Australia, Austria and Greece; 2001 for Germany, Luxembourg, New Zealand and Switzerland; and 2002 for the Czech Republic, Mexico and Turkey; In the case of Belgium and Spain (countries shaded in the figure), the data refer to 1995.

Source: Calculations from OECD questionnaire on distribution of household incomes.

I en opgørelse for sammenlignelige lande fra omkring 2000 ligger Danmark bedst med hensyn til uligheden i indkomstfordelingen. De nordiske lande samt Holland, Østrig og Tjekkiet er stort set på samme niveau. Lande som ligger under OECD-gennemsnittet er lande som Italien, Portugal og Polen.

En af årsagerne til, at de nordiske lande ligger i den bedre ende, er indretningen af en stor offentlig sektor med en relativ god og bred dækning af indkomstoverførsler, der sikrer en indkomst ved manglende mulighed for selvforsørgelse samt elementer af progressive skatter.

Tabel 4: Gini-koefficienter for henholdsvis primære indkomster (markedsindkomster) og disponible indkomster i udvalgte OECD-lande, samt decilration 90/10. Omkring år 2000

	Gini-koef. Primær indkomst	Gini-koef. Disponibel Indkomst	Reduktion i gini-koefficient	Decilration 90/10
Danmark 2000	42	23	47	2.8
Finland 2000.....	38	25	36	2.9
Holland 1999.....	39	25	36	3.0
Norge 2000.....	41	25	39	2.8
Sverige 2000.....	46	25	45	3.0
Tjekkiet 1996	44	26	41	3.0
Tyskland 2000	48	28	43	3.4
Rumænien 1997	38	28	27	3.4
Schweiz 2000	36	28	22	3.3
Polen 1999.....	50	29	41	3.6
Canada 2000	42	30	28	3.9
Australien 2001.....	48	32	34	4.2
England 1999.....	51	34	33	4.6
USA 2000	48	37	23	5.7

Kilde: Luxembourg Income Study, Working Paper no. 458, April 2007

Ser vi på indkomstfordelingen opgjort på baggrund af de primære indkomster (markedsindkomsterne) altså inden påvirkningen af den offentlige sektor, er der forskelle mellem landene. Lande som Finland, Norge og Holland har de relativt mindste gini-koefficienter, når vi ser på markedsindkomsterne. De største uligheder i markedsindkomsterne ser vi i England og Polen.

Ser vi derimod på de disponible indkomster, sker der den største reduktion i uligheden i Danmark og Sverige, og den mindste reduktion sker i USA og Schweiz. Uligheden i de disponible indkomster er derfor mindst i Danmark og i de nordiske lande, mens vi se de største uligheder i USA og England. Det gælder både, når vi ser på gini-koefficienten og decilration 90/10.

De seneste opgørelser fra OECD 2008 belyser landenes situation i midten af 2000. Forskellen mellem landene er den samme, men opgørelser ser mere konkret på indkomstoverførslerne betydning for uligheden i indkomstfordelingen.

Ser man på betydningen af indkomstoverførslerne, kan man se, at det specielt er lande som Sverige, Belgien og Danmark, hvor indkomstoverførslerne bidrager til en formindskelse af ulighederne, målt ved koncentrationskoefficienten.

Figure 4.6. **Reduction in inequality due to public cash transfers and household taxes**

Point reduction in the concentration coefficient

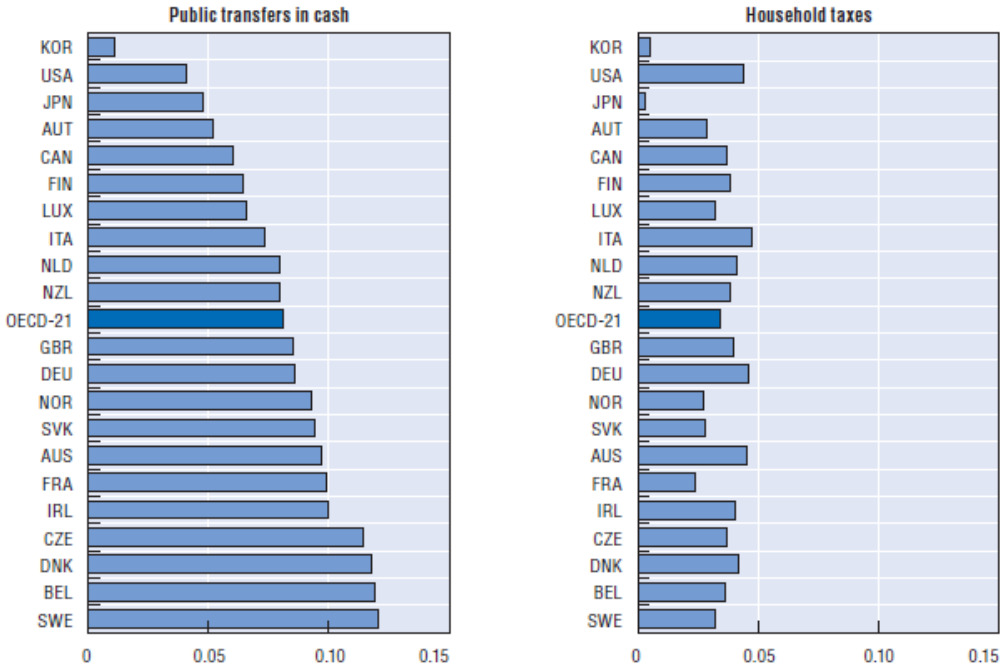

StatLink http://dx.doi.org/10.1787/421752256406

Note: The effect of public cash transfers in reducing income inequality is measured as the difference between the concentration coefficient of market income and that of gross income after transfers, and the effect of household taxes as the difference between the concentration coefficient of gross post-transfer income and that of disposable income. Concentration coefficients are computed based on information on the income share of transfers and taxes, with individuals ranked by their level of equivalised household disposable income.

Source: OECD income distribution questionnaire.

OECD ser også på sammenhængen mellem reduktionen i indkomstfordelingen grundet de offentlige indkomstoverførsler og de direkte skatter og uligheden i det enkelte land. Er det de lande, som står for den største reduktion, som har de mindste uligheder i indkomstfordelingen, eller er det omvendt?

Figure 4.5. **Inequality-reducing effect of public cash transfers and household taxes and relationship with income inequality, mid-2000s**

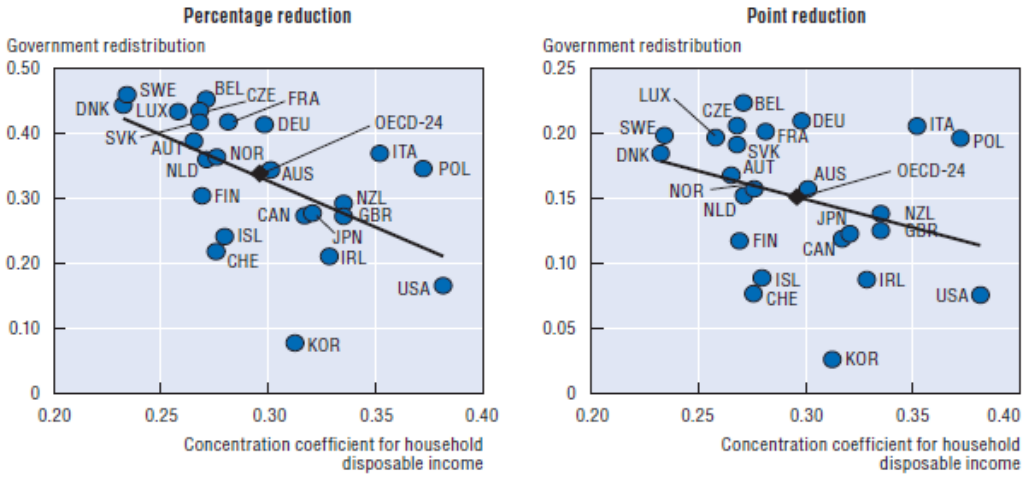

StatLink http://dx.doi.org/10.1787/421751173340

Note: Government redistribution is measured by the change in the concentration coefficient for market and disposable income, with people ranked by their disposable income. This measure is computed based on data for average (market and disposable) income by deciles of people ranked by their household disposable income.

Source: OECD income distribution questionnaire.

Figuren ovenfor viser med alt tydelighed, at det er de lande med den største reduktion af uligheden grundet den omfordeling, som foregår via de offentlige indkomstoverførsler og de direkte skatter, som har de mindste uligheder. Det gælder fx Danmark og Sverige. Mens lande, hvor omfordelingen er lille, har de største uligheder. Det gælder fx USA og Korea.

OECD har ikke alene undersøgt, hvor meget indkomstoverførslerne og skatterne påvirker uligheden i indkomstfordelingen, men også i hvor stort et omfang denne omfordeling tilfalder de laveste indkomstgrupper i indkomstfordelingen, her defineret som de 20 % med de laveste indkomster.

Analysen viser, at det specielt er lande som Østrig, Belgien, Danmark og Sverige, hvor der er tale om en omfordeling, som er karakteriseret ved, at en stor andel tilfalder dem, som har de 20 % laveste indkomster.

For Danmarks vedkommende skyldes denne omfordeling, at specielt en meget stor del af indkomstoverførslerne tilfalder de laveste 20 %.

Table 4.7. **Redistribution through cash transfers and household taxes towards people at the bottom of the income ladder, mid-2000s**

	Gross public transfers paid to households			Direct taxes and social security contributions paid by households			G. Net transfers to lowest quintile (C-F)
	A. Average ratio of household disposable income	B. Share of public transfers paid to lowest quintile	C. Transfers to lowest quintile (A*B/100)	D. Average ratio of household disposable income	E. Share of taxes paid by lowest quintile	F. Taxes from lowest quintile (D*E/100)	
Australia	14.3	41.5	5.9	23.4	0.8	0.2	5.8
Austria	36.6	13.9	5.1	33.4	5.4	1.8	3.3
Belgium	30.5	24.1	7.3	38.3	3.9	1.5	5.8
Canada	13.6	25.7	3.5	25.8	2.3	0.6	2.9
Czech Republic	24.3	23.0	5.6	21.6	3.5	0.8	4.8
Denmark	25.6	36.0	9.2	52.5	6.1	3.2	6.0
Finland	14.4	32.9	4.7	30.1	4.0	1.2	3.5
France	32.9	16.2	5.3	26.0	5.6	1.5	3.9
Germany	28.2	17.4	4.9	35.5	2.1	0.7	4.2
Ireland	17.7	30.8	5.4	19.4	0.9	0.2	5.3
Italy	29.2	12.6	3.7	30.2	1.8	0.6	3.1
Japan	19.7	15.9	3.1	19.7	6.0	1.2	2.0
Korea	3.6	24.9	0.9	8.0	5.8	0.5	0.4
Luxembourg	30.6	13.9	4.3	23.8	5.9	1.4	2.8
Netherlands	17.1	31.5	5.4	24.7	3.4	0.8	4.5
New Zealand	13.0	34.0	4.4	29.0	1.8	0.5	3.9
Norway	21.7	27.7	6.0	33.2	4.6	1.5	4.5
Poland	35.8	9.0	3.2	27.7	6.0	1.7	1.6
Slovak Republic	26.0	19.0	4.9	20.0	5.0	1.0	3.9
Sweden	32.7	25.9	8.5	43.2	6.5	2.8	5.7
Switzerland	16.0	29.2	4.7	36.0	12.4	4.5	0.2
United Kingdom	14.5	31.4	4.6	24.1	1.7	0.4	4.1
United States	9.4	24.8	2.3	25.6	1.6	0.4	1.9
OECD-23	22.0	24.4	5.4	28.3	4.2	1.2	4.2

StatLink http://dx.doi.org/10.1787/422058728151

Note: Values in Columns A and D are the ratios of public transfers and household taxes, respectively, in the disposable income of the entire population; Columns B and E show the shares of public transfers and household taxes received and paid, respectively, by people of the bottom quintile of the population. Data refer to the mid-2000s for all countries. The table excludes countries where data on household taxes are not available (*i.e.* where available data on public transfers are expressed "net" of taxes).

Source: OECD income distribution questionnaire.

4 Indkomstoverførslerne og betydning for fattigdom

Fattigdom defineret i OECD og EU er den andel, som ligger under 50 % eller 60 %-grænsen i forhold til medianindkomsten. I OECD opererer man med 50 %-grænsen, mens man i EU anvender 60 %-grænsen for det, man kalder folk i "risiko for fattigdom".

Set i forhold til de øvrige EU-lande ligger andelen af fattige i Danmark i den nedre ende. Opgjort ved 60 %-grænsen er andelen af fattige 12 %, mens gennemsnittet for EU-landene ligger på 16 %. Som det fremgår, er der store forskelle EU-landene imellem.

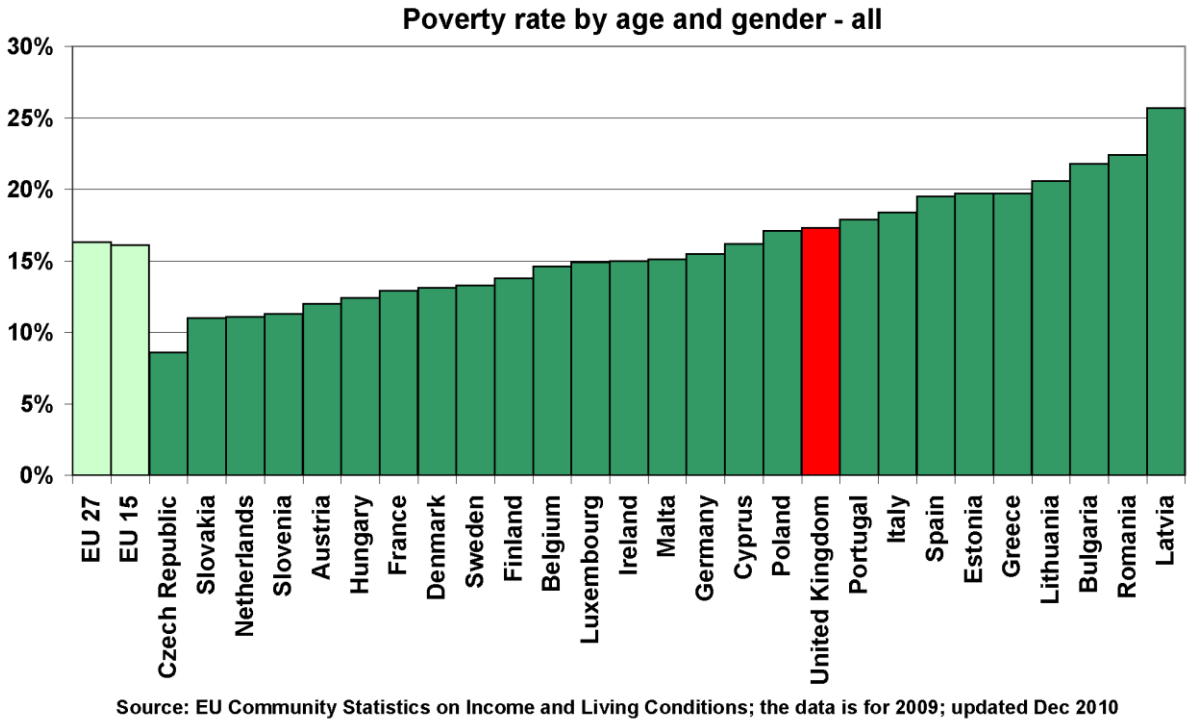

Source: EU Community Statistics on Income and Living Conditions; the data is for 2009; updated Dec 2010

Som det fremgår ligger en række lande med andel på omkring 12 %, som er i risiko for fattigdom, og en række lande ligger under Danmark fx lande som Tjekkiet, som har den laveste andel på 8 %, men også lande som Frankrig, Ungarn, Østrig og Holland.

For en yderligere belysning af fattigdommen kan man se på dybden af problemet – fattigdomsgabet – ved at se på grænsen for 60 %-grænsen sat i forhold til medianindkomst for dem, der ligger under grænsen. Er forskellen mellem husstandene i risiko for fattigdom stor, er der tale om et stort fattigdomsgab – og omvendt.

Som det fremgår, er fattigdomsgabet for EU-landene gennemsnitligt på 25 %, men forskellene mellem landene er mærkbar. I Danmark er fattigdomsgabet på 18 % og fx Sverige og England på 20 %. Fattigdomsgabet er mindst i Finland, som ligger på 15 %.

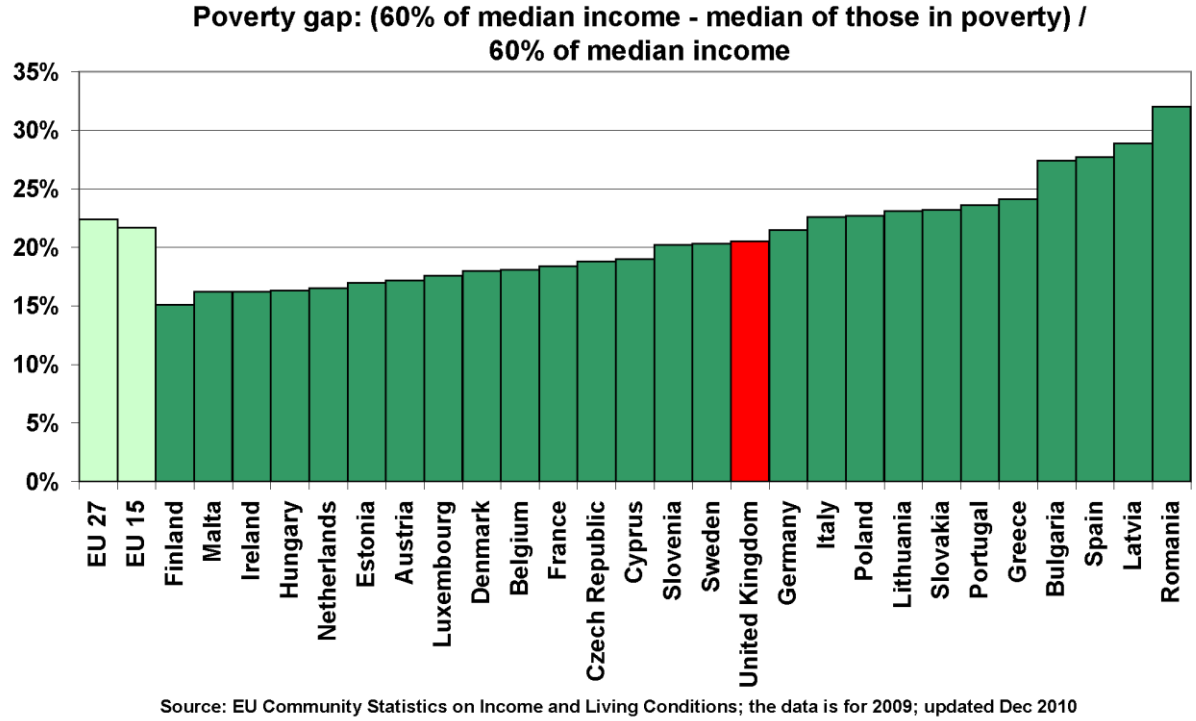

Source: EU Community Statistics on Income and Living Conditions; the data is for 2009; updated Dec 2010

Hvad betyder indkomstoverførslerne for andelen af fattige i EU-landene?

Det fremgår af tabel 5 nedenfor. Ser man på andelen af risikofattige i EU-landene før indkomstoverførsler (her inklusive pensioner) fremgår det, at forskellene mellem EU-landene ikke er så store. Man kan sige, at markedskræfterne stort set påvirker landene på samme måde, forstået på den måde, at andelen af risikofattige ikke er så forskellig.

Ser man derefter på andelen af risikofattige efter, at der er taget højde for alle indkomstoverførslerne, dvs. at de disponible indkomster også omfatter indkomstoverførslerne, er der store forskelle EU-landene imellem, hvad angår andelen i risiko for fattigdom. Bortset fra Tjekkiet og Letland spænder forskellene fra 10 % til noget over 20 %, som ligger under 60 %-grænsen i de enkelte lande. Fx i Danmark ligger andelen på ca. 12 %, som har en disponibel indkomst under 60 %-grænsen, mens andelen for gennemsnittet af EU-landene ligger på ca. 17 %.

I tabel 5 nedenfor er angivet andelen i risiko for fattigdom før og efter indkomstoverførsler (ekskl. pensioner) for 2008. Samtidig er angivet den procentvise reduktion i andelen. Det fremgår her, at indkomstoverførslerne har stor betydning især i Ungarn, hvor andelen falder med 60 %, men også i de nordiske lande betyder indkomstoverførslerne en stor del, idet der sker en

reduktion i andelen i risiko for fattigdom med 59 % i Sverige, 58 % i Norge og 57 % i Danmark.

Tabel 5: Andelen af personer i risiko for fattigdom i EU-medlemslandene før og efter indkomstoverførsler. 2008

	Fattigdomsrisiko før indkomstoverførsler	Fattigdomsrisiko efter indkomstoverførsler	% Reduktion
Belgien (BE)	27	15	45
Bulgarien (BG)	27	21	23
Tjekkiet (CZ)	20	9	55
Danmark (DK)	28	12	57
Tyskland (DE)	24	15	38
Estland (EE)	25	19	24
Irland (IE)	34	16	53
Grækenland(EL)	23	20	15
Spanien (ES)	24	20	20
Frankrig (FR)	23	13	43
Italien (IT)	23	19	17
Cypern (CY)	22	16	27
Letland (LV)	30	26	13
Litauen(LT)	27	20	26
Luxembourg (LU)	24	13	46
Ungarn (HU)	30	12	60
Malta (MT)	23	15	35
Holland (NL)	20	11	45
Østrig (AT)	24	12	50
Polen (PL)	25	17	52
Portugal (PT)	25	18	28
Rumænien (RO)	31	23	26
Slovenien (SI)	23	12	48
Slovakiet (SK)	18	11	39
Finland (FI)	28	14	50
Sverige (SE)	29	12	59
England (UK)	29	19	34
Island (IS)	19	10	47
Norge (NO)	26	11	58
EU 27 lande	25	17	32
EU 15 lande	25	16	36
EU 25 lande	25	15	40

Kilde: Fattigdom i EU-landene, CASA 2010

Både i EU og OECD peges der på indkomstoverførslerne som midlet til at nedbringe fattigdommen. Ikke overraskende fremhæver både EU og OECD de nordiske lande med universelle ydelser, der dækker bredt for sociale begivenheder, arbejdsløshed, sygdom, handicap m.v.

Chart 3: Reduction in the At-risk-of poverty rate, comparison before and after social transfers (%), 2008

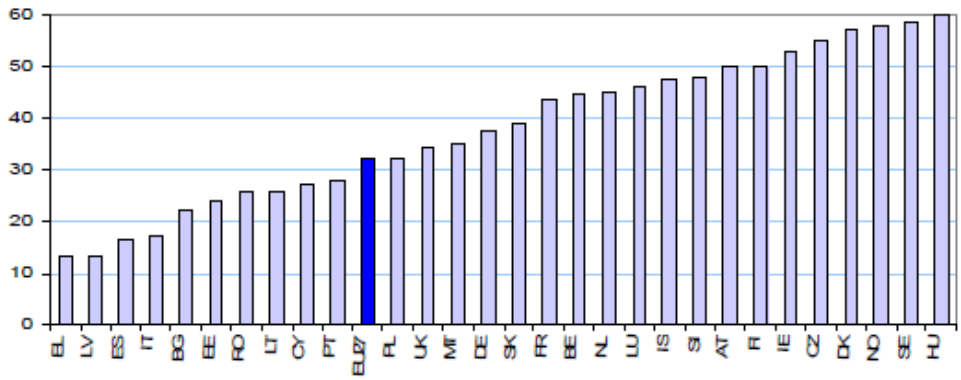

Note: provisional data for UK - Source: Eurostat (ilc_li02, ilc_li10)

Som man kan se af ovenstående figur, er det de nordiske lande, som i størst omfang reducerer andelen af fattige pga. indretningen af indkomstoverførslerne. Som det fremgår reduceres andelen i risiko for fattigdom med 60 % i Sverige og 57 % i Danmark, mens lande som Italien og Spanien reduceres med mindre end 20 %. For alle EU-lande er reduktionen på 33 %.

De øvrige EU-lande kan bringe andelen af fattige ned med en bedre indretning af indkomstoverførslerne.

Modsat gælder det, at en svækkelse af indkomstoverførsler vil føre til stigning i fattige. Det fremgår af EU's tal, at Danmark har haft en stigning, fordi den reduktion, der har været via indkomstoverførslerne, er blevet svækket. I 2000 var påvirkningen oppe på 63 %, og i 2008 er den 57 %.

5 Indkomstoverførslerne og uligheden i indkomstfordelingen i Danmark

Den måde, indkomstoverførslerne og skatterne er indrettet på, har betydning for, i hvilket omfang der foregår en omfordeling af indkomsterne, og dermed at fordelingen af disponible indkomster er mere ligeligt fordelt end de indkomster, der indtjenes på arbejdsmarkedet.

Ser vi på den danske situation, er det i dag fortrinsvis indkomstoverførslerne, som bidrager til den mindre ulighed. Tillægges indkomstoverførslerne de primære indkomster, sker der et meget stort fald i uligheden. Derimod sker der kun et lille fald i uligheden, når man tager hensyn til skatterne. Der er næsten tale om en halvering af uligheden, når man bevæger sig fra den primære indkomst til den disponible indkomst.

Tabel 6: Ulighed i indkomstfordelingen før og efter påvirkningen af indkomstoverførsler og skatter

	Gini-koefficient
Primære indkomster	0.456
Bruttoindkomst.....	0.296
Disponibel indkomst	0.242

Kilde: Det Økonomiske Råd, 2005

Indkomstoverførslerne betyder mest for uligheden primært, fordi disse ydelser tilfalder personer og familier med lave indkomster. For de enkelte overførsler kan man beregne den marginale effekt på indkomstfordelingen ved et såkaldt produktivitetsindeks, der fortæller, hvor meget mere lige indkomstfordelingen bliver af den enkelte indkomstoverførsel.

Der ydes indkomstoverførsler til dem, der er ramt af arbejdsløshed, sygdom eller udsat for sociale begivenheder og ikke kan forsørge sig selv. Det sker via dagpenge, pensioner eller kontanthjælp. Ud over dette kan den enkelte modtage børnefamilieydelse samt boligtilskud, som ikke er skattepligtig.

Kontanthjælpen er den indkomstoverførsel, der virker mest omfordelende. Det skyldes, at kontanthjælpen bliver aftrappet med både egen og ægtefælles indkomst. Endvidere tilfalder kontanthjælpen personer og familier, som typisk ligger i den nederste ende af indkomstfordelingen med de gældende satser.

Boligsikringen er næsten ligeså omfordelende som kontanthjælp. Boligsikringen bliver også aftrappet med indkomsten, hvor det er hele husstandens indkomst, der afgør niveauet for boligsikring.

Dagpenge og efterløn, som er forsikringsordninger og uafhængig af husstandens indkomst, virker mindre omfordelende. Det samme gælder børnefamilieydelsen, som er uafhængig af familiens indkomst.

Indkomstoverførsler til pensionister har en forholdsvis kraftig påvirkning. Det gælder både boligydelse og folkepension. Der er dog stor forskel på, om der sker ændringer i grundbeløbet i forhold til ændringer i tillæg, hvor sidstnævnte har en større positiv effekt på indkomstfordelingen.

Tabel 7: Fordelingsvirkningerne af indkomstoverførsler. 1999

	Produktivitetsindeks
Kontanthjælp	0,926
Statens Uddannelsesstøtte	0,902
Boligsikring	0.799
Boligydelse, folkepensionister	0,628
Folkepensionens tillæg	0.604
Boligydelse, total	0, 553
Folkepension, total	0,512
Børnetilskud	0.506
Folkepensionens grundbeløb	0.458
Sygedagpenge	0.397
Førtidspension	0.353
Børnefamilieydelse	0.343
Arbejdsløshedsdagpenge	0.311
Efterløn	0,203

Kilde: Det økonomiske Råd, Dansk Økonomi 2001

Når uligheden i de disponible indkomster er så relativ lav i Danmark i forhold til andre lande, skyldes det primært den omfordeling, der foregår via den offentlige sektor i form af indkomstoverførsler og skatterne, men altså primært den reduktion, som sker via indkomstoverførslerne.

5.1 Den økonomiske ulighed i Danmark 1990-2008

I det følgende belyses udviklingen i fordelingen af de disponible indkomster med fokus på perioden 1990 til 2008. Indkomstoplysningerne fra 2008 er de senest foreliggende.

De enkelte familiers økonomiske muligheder er ikke alene afhængig af den løbende indkomst, men også påvirket af formueforholdene. For at vurdere den økonomiske ulighed i samfundet kan det derfor være vigtigt at se både på fordelingen af indkomster og formuer. Formuerne er mere ulige fordelt end indkomsterne.

Udviklingen i uligheden

Ser vi på udviklingen i de disponible indkomster (de samlede indkomster minus skat) viser det sig, at der i perioden fra midten af 1990'erne til 2008

har været tale om en udvikling i retning af større ulighed. I historisk tilbageblik er der tale om en ny udvikling og et brud med tidligere foregående år, hvor den indkomstmæssige ulighed stort set har været faldende eller konstant. Siden 1950 er der for første gang tale om en periode, hvor uligheden har været stigende. Der er således tale om en helt ny udvikling.

Udviklingen i de disponible indkomster

Figur 6A Udvikling i indkomstforskelle i Danmark (gini), 1983-2007

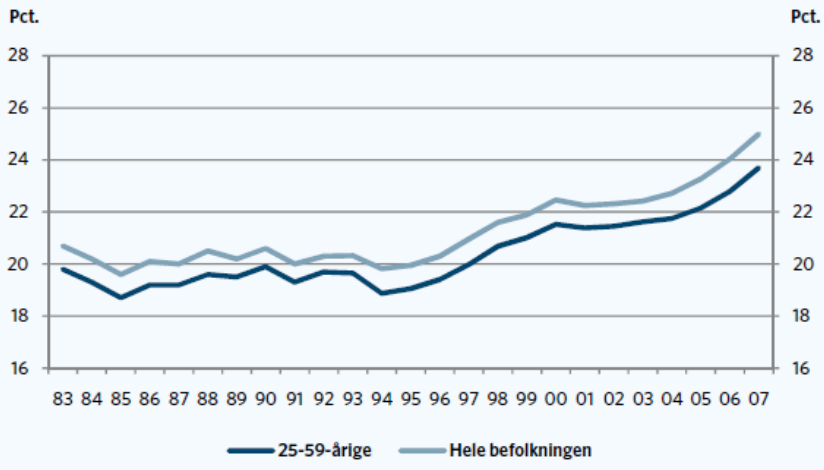

Anm. Indkomstbegrebet der er anvendt er den husstandsækvivalerede disponible indkomst. Det er anvendt helt samme indkomstdefinition og datagrundlag som Finansministeriet anvender i forbindelse med fordelingsanalyser.
Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd på baggrund af Finansministeriets lovmodelregister, Finanaministeriet.

Som det fremgår, er der specielt tal om en kraftig stigning i den seneste periode fra 2001-2008, både når vi betragter hele befolkningen og de erhvervsaktive befolkningsgrupper.

Figur 2. Udvikling i Gini-koefficienten, 2001-2007

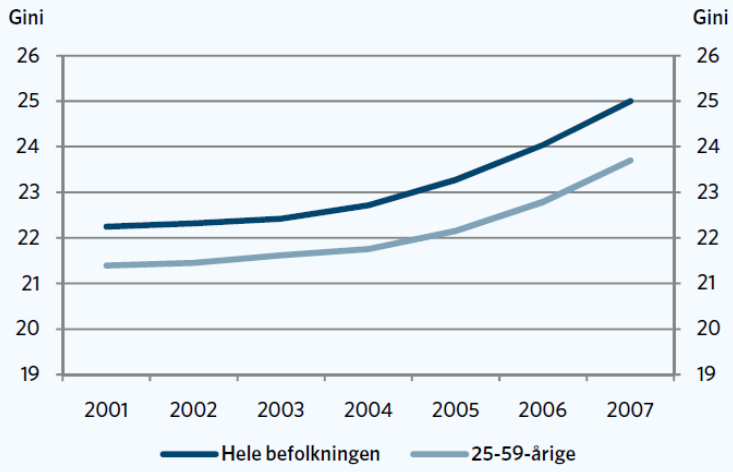

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

For de 10 % med de laveste indkomster er indkomstmassen faldet fra 2001 til 2007. Indkomstandelen har været faldende for de lavere og mellemste indkomstgrupper.

Tabel 2. Udvikling i disponibel indkomst opdelt på indkomstgrupper, 2001-2007

	Gennemsnitlig årlig realvækst i disponibel indkomst	Stigning i disponibel indkomst	Disponibel indkomst 2007
	Pct.	1.000 kr.	1.000 kr.
10 procent fattigste	-0,9	-4,4	81,5
2. decil	1,6	12,9	144,4
3. decil	1,9	17,9	170,1
4. decil	2,1	22,4	191,2
5. decil	2,2	26,1	210,4
6. decil	2,3	29,6	230,2
7. decil	2,4	33,2	252,2
8. decil	2,5	38,1	279,1
9. decil	2,6	45,2	317,2
10 procent rigeste	3,3	82,7	464,2
Alle	**2,3**	**30,4**	**234,1**

Anm: Da seneste data-år i registrene er 2007, er indkomstniveauerne kørt frem til 2010 med løn- og prisudviklingen for at give et billede af forbrugsmulighederne i 2010. Indkomsterne er husstandsækvivalerede, jf. boks 1. Kun 25-59-årige er taget med.
Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Uligheden i den disponible indkomstfordeling er fortsat med at stige frem til 2008. Det er primært den rigeste femtedel, der har fået en stigende andel, mens den fattigste femtedel har haft en faldende andel af indkomstmassen. Der er således tale om en stærkt stigende ulighed i fordelingen af de disponible indkomster i perioden 1990 til 2008.

Tabel 8: Den disponible indkomstfordeling 2005-2008

	2005	2006	2007	2008
1.kvintil.....	6.4	6.3	6.0	4,8
2.kvintil.....	11.4	11.3	11.1	11.6
3.kvintil.....	16.4	16.2	16.1	16.6
4.kvintil.....	24.5	24.3	24.2	24.9
5.kvintil.....	41.3	41.9	42.6	42.1
I alt.....	100.0	100.0	100.0	100.0
Maks. udjævningsprocent.....	25.8	26.2	26.6	27.0

anm.: baseret på ny familieinddeling
Kilde: Statistisk tiårsoversigt 2008, 2009 og 2010

5.2 Indkomstuligheden de seneste næsten 20 år

Med de seneste 15 års stigende ulighed, er der tale om et brud. Der er mange faktorer, som påvirker indkomstfordelingen, og derfor også mange forklaringer på, at der er sket en stigende ulighed i de disponible indkomster.

Uligheden i indkomsterne er ikke alene påvirket af lønstrukturen og lønspredningen på arbejdsmarkedet, men også af beskæftigelses- og arbejdsløshedsudviklingen. Når udsvingene i uligheden ikke har været så store som udsvingene i arbejdsløsheden (konjunkturudviklingen), skyldes det den omfordeling, der mere eller mindre automatisk foregår i det danske system via skatter og indkomstoverførsler.

Finansministeriet lægger i deres forklaring især vægt på udviklingen i kapitalindkomsterne. Det er således en række faktorer, der har påvirket familiernes kapitalindkomster i gunstig retning. Det gælder rentefaldet i perioden samt mulighederne fra og med 1994 for konvertering af realkreditgæld og de i takt med konjunkturopgangen stigende ejendomspriser. Her peges især på den forskellige udvikling, kapitalindkomsterne har for personer med henholdsvis lave og høje indkomster.

Nedbringelsen af gæld og det faldende renteniveau har haft størst betydning for boligejerne og dermed også for familier med høje indkomster. Årsagerne til dette er, at rentefradragets værdi er sænket mere for personer med høje indkomster end for andre, hvilket har tilskyndet til nedbringelse af gælden. Derudover har boligejerne og familier med høje indkomster haft bedre muligheder for at udnytte mulighederne for konvertering af fx kredit.

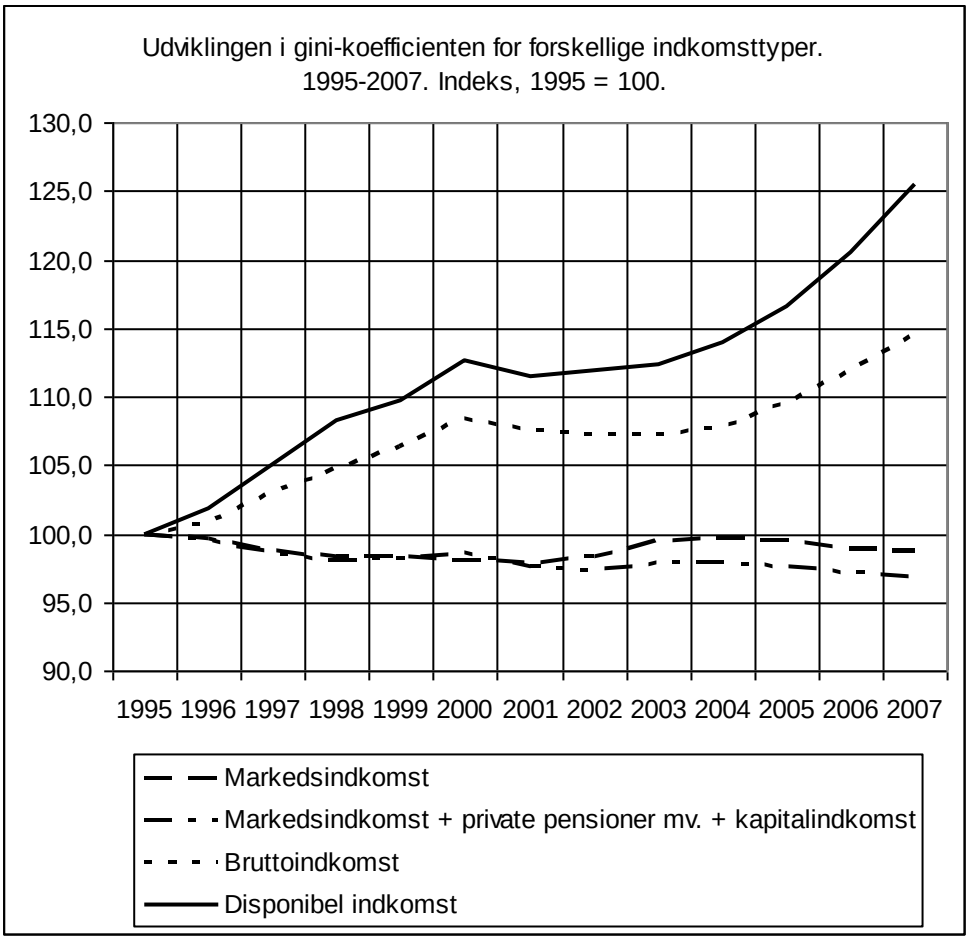

Skattepolitikken har undergået kraftige omstillinger i 1990'erne, uden at det dog synes at have ført til større lighed. Skattepolitikken – med en øgning af proportionale (kommunale skatter) og stykskatter (arbejdsmarkedsbidrag), samt ændringer i rentefradrag, rentesænkning og stigning i ejendomspriserne – har tværtimod bidraget til, at ulighederne i de disponible indkomster i 1990'erne er blevet større.

Især tre forhold har spillet en rolle. For det første er kapitalindkomsterne steget i perioden og har været mest til gunst for familier med høje indkomster. For det andet er indkomstoverførslerne ikke steget i samme takt som (løn)indkomsterne på arbejdsmarkedet. Den andel i de erhvervsaktive aldersgrupper, som er hovedmodtagere af indkomstoverførsler, og som i forvejen har en placering nederst i indkomstfordelingen, har haft en svagere indkomstudvikling, som har bidraget til den øgede ulighed. For det tredje har skattepolitikken fordelingspolitisk virket svækkende.

Opsummerende kan vi således konstatere, at uligheden har været stigende i en periode, hvor der har været en vækst i indkomsterne og en faldende arbejdsløshed.

5.3 Uligheden og indkomstoverførslernes betydning

I det følgende vil vi alene se på den danske situation, og hvordan indkomstoverførslerne har påvirket indkomstuligheden i de seneste 15 år, Vi kan måle virkningerne af indkomstoverførslerne ved at sammenligne uligheden i indkomstfordelingen før og efter indkomstoverførslerne.

Tabel 9: Ulighed i indkomstfordelingen

	Ulighed i indkomstfordeling før indkomstoverførsler	Ulighed i indkomstfordeling efter indkomstoverførsler	Reduktion
1995	0.43224	0.26032	36 %
2000	0.42646	0.28232	34 %
2001	0.42179	0.27923	34 %
2004	0.42289	0.28063	34 %
2005	0.42207	0.28522	32 %
2007	0.41850	0.29819	30 %

Som det fremgår af tabellen, er der tale om en relativ kraftig reduktion i indkomstfordelingen, når man medtager det samlede sæt af indkomstoverførsler i Danmark. Da der er tale om indkomsterstattende ydelser, betyder det, at personer og familier, der bliver udsat for sociale begivenheder i form af arbejdsløshed, sygdom, nedgang i indkomst m.v., opretholder en forsørgelse, og det er denne forsørgelse, der betyder, at uligheden i indkomstfordelingen bliver påvirket på den måde, at uligheden bliver mindre.

Uligheden i indkomstfordelingen før indkomstoverførslerne er blevet mindre i perioden fra 1995 til 2007, men samtidig er uligheden i indkomstfordelingen efter indkomstoverførslerne steget i perioden.

Som det fremgår, er indkomstoverførslernes bidrag til reduktion i uligheden imidlertid blevet svækket i de seneste 15 år. Fra 1995 til 2000 er der sket et fald i reduktionen fra 36 % til 34 %, mens bidraget er blevet yderligere svækket fra 2001 og frem til 2007. Reduktionen er faldet fra 34 % til 30 %.

6 De laveste sociale ydelser – en nyskabelse i indkomstoverførselssystemet

Ændringerne på kontanthjælpsområdet i retning af adfærdsregulering snarere end opfyldelse af familiers behov har betydet, at kontanthjælpen, som tidligere udgjorde et økonomisk sikkerhedsnet, i dag er at betragte som et kludetæppe med indviklede regler og undtagelsesbestemmelser. Forringelsen af kontanthjælpsydelserne og indførelsen af starthjælpsniveauet er udtryk for dette.

Tabel 10: Ydelsessatser pr. 1. juli 2008. Bruttobeløb

	Beløb pr. måned	Beløb pr. år	Procent af dagpenge maksimum
Arbejdsløshedsdagpengemaksimum*	15.200	182.800	100 %
Dagpenge – dimittendsats	12.500	149.800	82 %
Ungesatsen	7.600	91.500	50 %
Kontanthjælp – forsørger	12.200	147.000	80 %
Kontanthjælp – ikke forsørger	9.200	110.600	60 %
Kontanthjælp – unge, udeboende	5.900	71.300	39 %
Kontanthjælp – unge, hjemmeboende	2.900	34.400	19 %
Starthjælp – enlig, forsørger	7.400	89.100	49 %
Starthjælp – enlig, ikke forsørger	5.900	71.300	39 %
Starthjælp – unge, udeboende	4.900	59.100	32 %
Starthjælp – unge, hjemmeboende	2.400	29.400	16 %
Folkepension – enlige	10.200	122.700	67 %
Folkepension – ikke enlige	7.500	89.900	49 %

* Dagpengemaksimum benyttes også til sygedagpenge, efterløn (højeste sats) og ny førtidspension (for enlige).
Kilde: JURA-information. Aktuelle beløb.

Den automatiske nedsættelse af ydelserne efter har været begrundet i incitamenter til at søge arbejde. Det gælder den nedsatte kontanthjælp for ægtefæller, kontanthjælpsloftet, samt 300/450 timers reglen – alle iværksat efter en bestemt afmålt varighed på kontanthjælp. Men incitamenterne virker imidlertid kun på personer, der har mulighed for at søge arbejde. I DØRs fattigdomsrapport peges på følgende konsekvenser:

> *"Nogle af de fattige kan have så ringe kvalifikationer eller så dårligt helbred, at økonomiske incitamenter ikke har betydning for deres chance på arbejdsmarkedet. En ændring af ydelserne for personer, hvis beskæftigelseschancer ikke påvirkes af økonomiske incitamenter, vil derfor alene betyde en nedgang i deres indkomst, og for nogle grupper betyder det, at de kommer ned under fattigdomsgrænsen."* (DØR, 2006)

Ser vi på hvem det er, der falder under 50 %-grænsen i den disponible indkomstfordeling, finder man, at langt den overvejende del af dem på introduktionsydelse og starthjælp falder under grænsen. Samtidig har andelen af kontanthjælpsmodtagere, som har en indkomst under 50 % af medianindkomsten, været stærkt stigende (tabel 9). Hvor det i 2001 var 18 %, er det i 2007 næsten 30 %, som ligger under 50 %-grænsen. Det skal bl.a. ses i sammenhæng med, at de økonomiske vilkår for kontanthjælpsmodtagerne er blevet væsentligt forringet med nedsat hjælp, kontanthjælpsloft og indførelse af 300/450-timers reglen.

Tabel 11: Andelen af personer og familier med indkomst under 50 % af medianindkomsten blandt personer og familier med forskellig socioøkonomisk status

	Andel i 2001	Andel i 2007
Introduktionsydelse.....	15,5	72,6
Starthjælp	-	61,2
Kontanthjælp.....	18,0	29.9
Forsikret ledig	2,1	4,3
Beskæftigede.....	1,7	2,3
Førtidspension	1,1	1,6
I alt.....	2,5	3,7

Kilde: Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2010

6.1 Sammenligning af niveauet for kontanthjælp, starthjælp mv. med standardbudgettet.

Kan man leve op til standardbudgettet, som modtager af kontanthjælp eller de laveste sociale ydelser som fx starthjælp?

Rockwoolfondens forskningsenhed har foretaget beregninger, hvor der for kontant- og starthjælpsmodtagere er foretaget beregning af størrelsen af ens rådighedsbeløb, hvis man er modtager af disse ydelser. Rådighedsbeløbet angiver, hvor meget man har tilbage efter betalt skat og betalt husleje.

Huslejen kan være meget forskellig for den enkelte modtager alt afhængig af, hvor man bor og hvordan man bor. Der er i stedet taget udgangspunkt i huslejer, som de blev opgjort i Huslejeundersøgelsen fra 1999. Der er anvendt ikke den gennemsnitlige husleje men medianhuslejen, som så er fremskrevet med forbrugerprisindekset for huslejeposten.

Rådighedsbeløbet angiver den indkomst man har tilbage til det forbrug som er angivet i standardbudgettet – altså udgifter til mad og drikke, tøj, sundhed og hygiejne, dagligvarer, fritidsudgifter og udgifter til transport.

I tabellen neden for er rådighedsbeløbet sammenlignet med standardbudgettet opgjort i discoutpriser. Det vil sige, at de varer som indgår i standardbudgettet er indkøbt i discoutbutikker. Som det er fremgået af forrige afsnit

udgør discountbudgettet omkring 88-89 % af standardbudgettet opgjort i normalpriser.

Standardbudgettet er opgjort på tre måder. Et indeholdende alle forbrugsposter. Et andet hvor standardbudgettet er opgjort uden udgifter til leg og fritid samt til transport. Et tredje hvor der også er set bort fra udgifter til varige forbrugsgoder. Dette sidste budget omfatter altså kun udgifter til mad og drikke, beklædning, personlig hygiejne, samt dagligvarer.

Tabel 12: Rådighedsbeløb pr. måned for starthjælps- og kontanthjælpsmodtagere set i forhold til standardbudgettet. 2008 priser og satser

	Enlig (kvinde 30-49 år) Kroner	Par med et barn (3-6 år) Kroner
Rådighedsbeløb Starthjælp	2.556	8.583
Rådighedsbeløb Kontanthjælp	4.533	13.536
Rådighedsbeløb, 300 timers reglen ikke opfyldt		7.257
Standardbudget til Discount priser	7.149	17.010
Standardbudget Uden leg/fritid og transport	3.846	7.961
Standardbudget Uden leg/fritid, transport og varige forbrugsgoder	3.118	6.844

Rådighedsbeløb = indkomst – skat – boligudgift.
Boligudgift er medianlejen i huslejeundersøgelsen 1999 fremskrevet med stigningen i forbrugerprisindeks for huslejepost.
Standardbudget er discountbudget 2001 fremskrevet med forbrugerprisindeks.
Kilde: Egne beregninger og Hansen (2002) Hvad koster det at leve? - standardbudget for familier. CASA
Kilde: Nyt fra Rockwoll Fondens Forskningsenhed, Nyhedsbrev, juni 2009

Det fremgår, at en enlig og på starthjælp end ikke kan leve op til det sidst omtalte standardbudget. En enlig på kontanthjælp kan ikke leve op til standardbudgettet, men kan lige holde et budget, hvor der ses bort fra udgifter til leg og fritid og transport.

For par med et barn kan de lige klare et standardbudget, hvor der ses bort fra leg og fritid samt transportudgifter, men kan langt fra leve op til standardbudgettet.

Bliver parret ramt af 300 timers-reglen kan de lige klare udgifter til de mest nødvendige ting som mad og drikke, tøj, personlig hygiejne og dagligvarer.

Beregninger viser, at modtager man kontanthjælp, starthjælp eller bliver ramt af 300 timers-reglen kan de slet ikke leve op til standardbudgettet opgjort i discountpriser. De bliver nødt til at give afkald på en række forbrugsposter eller ikke leve op til den standard, som er lagt som forudsætninger for budgettet. Der må klart prioriteres og foretages prioriteringer i

forhold til madbudgettet, og kan det være vanskeligt at leve op til de forudsætninger, der er lagt for ernæringsindhold, kalorier, og fedtindhold.

6.2 Konsekvenserne af at have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag

Konsekvenserne af at have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag er netop hovedtemaet for et forskningsprojekt finansieret af Rådet for Socialt Udsatte[1]. Forskningsgruppen har set på forholdene for grupper af befolkningen, som er på nedsatte ydelser, og sammenlignet med grupper, der er på almindelig kontanthjælp, på dagpenge eller i beskæftigelse.

Analyserne viser for det første, at når man er på de laveste sociale ydelser, er det svært at få pengene til at slå til i hverdagen. Langt den overvejende del af dem på de laveste sociale ydelser svarer, at det er svært ikke bare en gang imellem, men hele tiden, at få pengene til at slå til. Lidt flere af dem, der modtager starthjælp/introduktionsydelse, end dem på nedsat hjælp.

Tabel 13: Har svært ved at få pengene til at slå til? Forsørgelsesgrupper på interviewtidspunktet. Procent

	Starthjælp/ introydelse	Nedsat kontant-hjælp	Almindelig kontant-hjælp	Nu beskæftiget - før lav ydelse	Dagpenge	Beskæftigede
Hele tiden.....	73	60	58	30	17	2
Ofte.....	13	17	17	16	14	4
En gang imellem.....	8	17	17	21	20	11
En sjælden gang.....	2	3	4	15	12	15
Aldrig	4	3	4	18	37	68
I alt.....	100	100	100	100	100	100
Antal	141	95	167	138	140	453

Kilde: Levekår og coping (2010)

At modtage de laveste sociale ydelser betyder helt klart, at ens forbrugsmuligheder er langt mindre end andre. Det er også den opfattelse, de selv har. Spørger vi dem, svarer det helt store flertal, at de ikke har råd til det samme som de fleste i det danske samfund. Sammenlignet med dem, der er på dagpenge eller i beskæftigelse, er der markante forskelle.

[1] Forskningsprojektet udføres under ledelse af Sociologisk Institut og med deltagelse af forskere fra Sociologisk Institut, CASA, Aalborg Universitet, Økonomisk institut ved Københavns Universitet og Roskilde Universitet.

Tabel 14: Har husstanden råd til at gøre det samme, som de fleste andre i dagens Danmark? Forsørgelsesgrupper på interviewtidspunktet. Procent

	Starthjælp/ Introydelse	Nedsat kontanthjælp	Almindelig kontanthjælp	Nu beskæftiget - før lav ydelse	Dagpenge	Beskæftigede
Ja, i høj grad.....	2	2	4	15	25	51
Ja, i nogen grad.....	9	18	16	29	34	35
Ja, i lille grad.....	7	6	12	15	15	5
Nej	80	71	63	39	26	8
Uoplyst	2	3	5	1	1	1
I alt.....	100	100	100	99	101	100
Antal	141	96	169	138	140	454

Kilde: Levekår og coping (2010)

For det andet viser de begrænsede muligheder sig i nogle konkrete afsavn. Personer og familier på de laveste ydelser oplever en række afsavn.

Figur 1.2: Andel med afsavn for forskellige forsørgelsesgrupper for udvalgte aktiviteter og handlinger, som stort set alle opfatter som nødvendigheder. Pct.

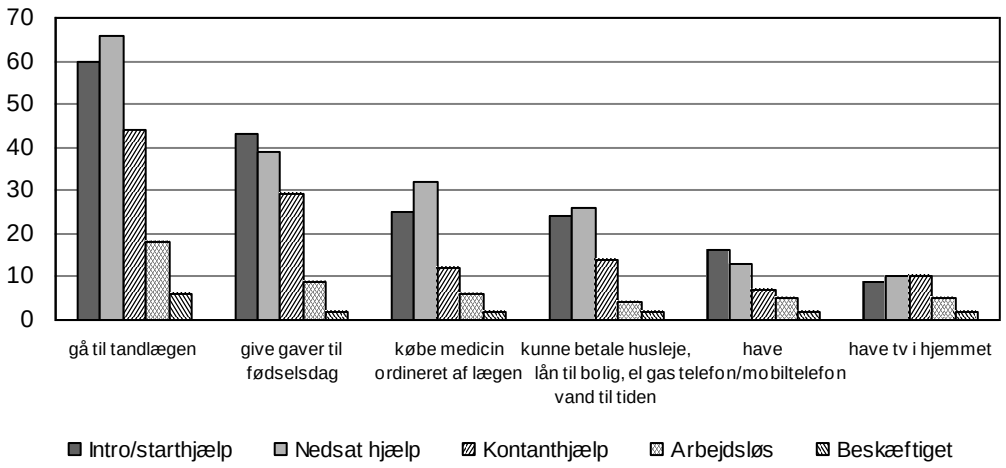

Kilde: Konsekvenser af lave ydelser – afsavn og forsørgelsesgrundlag (2009)

Som det fremgår af figuren, er det en meget stor andel af dem på de laveste sociale ydelser, som undlader at gå til tandlæge fordi de ikke har økonomiske ressourcer til det, og markant flere end blandt almindelige kontanthjælpsmodtagere og dagpengemodtagere.

Der er også en relativ stor andel, som undlader at give gaver til fødselsdag og købe nødvendig medicin ordineret af lægen. Det er aktiviteter og handlinger, som alle finder helt nødvendige. Alligevel er det 40 % af dem på de laveste ydelser, som undlader at give gaver til fødselsdag, og 30 % som undlader at købe nødvendig medicin grundet deres økonomiske situation.

Andelen med afsavn er imidlertid større, hvad angår det at undlade at holde ferie uden for hjemmet, at gå i byen med venner en aften, at foretage reparationer i boligen eller erstatte udstyr i hjemmet, der er gået i stykker eller brugt op og købe tøj og fodtøj, når det, man har, er gået i stykker.

Der er også her tale om aktiviteter og handlinger, som ikke vurderes som væsentlige nødvendigheder, og som kan være økonomisk udgiftskrævende og kan udskydes til senere.

Tabel 15: Andel af personer og familier med antal afsavn. Særskilt for grupper med forskelligt forsørgelsesgrundlag. Procent

	Andel med 5 afsavn og derover	Andel med 10 afsavn og derover	Andel med ingen afsavn	Andel med et afsavn
Laveste ydelser Intro/start	70	31	2	4
Laveste ydelser Nedsat hjælp	74	34	6	3
Kontanthjælp	40	16	19	15
Arbejdsløse.....	19	6	50	13
Beskæftigede.....	4	1	79	8

Anm.: Alle afsavn omfatter 19 afsavn.
Kilde: Konsekvenser af lave ydelser – afsavn og forsørgelsesgrundlag (2009)

At have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag betyder ikke, at man blot må undlade enkelte nødvendige ting, men ofte flere. Som det fremgår, har mindst 70 % af dem på de laveste ydelser 5 afsavn eller derover (tabel 4.)

En tredjedel af familierne på de laveste ydelser har 10 afsavn og derover. Der er således tale om nogle omfattende konsekvenser, og konsekvenser som adskiller sig markant fra sammenlignelige grupper af kontanthjælpsmodtagere og dagpengemodtagere.

For det tredje viser undersøgelsen, at en stor del må overleve ved at optage lån og dermed opbygge en stor gæld. I tabellen nedenfor, som ikke omfatter gæld i bolig, fremgår det, at familierne på de laveste ydelser har omfattende gæld, også sammenlignet med andre grupper. For at opretholde en nogenlunde tålelig tilværelse og beholde sin bolig er det nødvendigt for en stor del at optage lån til den daglige forsørgelse.

Tabel 16: Har du og din husstand gæld? – Forsørgelsesgruppe (vægtet). Procent

	Starthjælp/ introydelse	Nedsat kontant-hjælp	Almindelig kontant-hjælp	Dagpenge	Beskæf-tigede
Ingen gæld.....	40	31	29	64	80
Højst 100.000 kr.	44	39	40	22	9
Mere end 100.000 kr. ..	11	27	19	11	9
Uoplyst	5	3	12	3	2
I alt.....	100	100	100	100	100
Antal (N)	200	233	208	139	455

Kilde: Levekår og coping (2010)

Det er ikke muligt for dem alle at optage lån på almindelige vilkår. Også hvad angår kreditmarkedet er det dyrt at være fattig. En stor del af familierne på de laveste ydelser har gæld til det offentlige, men derudover har de gæld i form af forbrugslån og kontokort, som ofte er præget af dyre renter. Endelig er der mange, der har gæld til familie/venner.

Tabel 17: Har du og din husstand gæld til følgende? Procent*

	Starthjælp/ introydelse	Nedsat kontant-hjælp	Almindelig kontant-hjælp	Dagpenge	Beskæf-tigede
Til det offentlige	25	40	28	21	8
Banker, fx forbrugslån ...	33	48	49	23	14
Kontokort o.l.	8	17	13	3	1
Til familie/venner	28	26	18	2	3
Private pengeudlånere ..	4	4	1	0	0
Antal (N)	200	233	208	139	455

*Mulighed for flere svar – derfor giver summen af procenterne mere end 100

Kilde: Levekår og coping (2010)

Litteratur

Arbejderbevægelsens Erhvervsråd, 2010, Det opdelte Danmark.

Beskæftigelsesministeriet, 2006. Kulegravning af Kontanthjælpsområdet.

Det Økonomiske Råd, 1969. Den personlige indkomstfordeling og omfordelingen over den offentlige sektor.

Det Økonomiske Råd, 1986. Dansk økonomi maj 1986. Aspekter af den økonomiske fordeling.

Det Økonomiske Råd, 1996. Dansk økonomi, efterår 1996. Indkomstulighed og indkomstmobilitet.

Det Økonomiske Råd, 2001. Dansk Økonomi, forår 2001. Boligmarkedet – skævt og ineffektivt.

Det Økonomiske Råd, 2001. Dansk Økonomi, efterår 2001. Ulighed og omfordeling i Danmark.

Det Økonomiske Råd, 2005. Dansk Økonomi, forår 2005. Indkomstoverførsler.

Det Økonomiske Råd, 2006. "Dansk Økonomi. Efterår 2006. Konjunkturvurdering Fattigdom i Danmark. København

Eurostat, 2010: Combating Poverty and Social Exclusion. A statistical portrait of the European Union 2010. Eurostat.

EU-Commission (2009). Annual Monitoring Report 2009.

Finansministeriet m.fl. 2004. Lavindkomstgruppen – mobilitet og sammensætning. Finansministeriet.

Ejrnæs Morten, Henning Hansen og Jørgen Elm Larsen (2010): Levekår og coping – ressourcer, tilpasning og strategi blandt modtagere af de laveste sociale ydelser. CASA.

Finansministeriet (2004). Fordeling og incitamenter 2004.

Finansministeriet, 2006. Indkomstudvikling og -fordeling i Danmark. Oktober 2006.

Förster, M. & dÉrcole, M., 2005. Income Distribution and poverty in OECD Countries in the second half of the 1990s. OECD.

Hansen Finn Kenneth (2005): Velfærd og forsørgelse, i Social Årsrapport 2005. CASA og Socialpolitisk Forening.

Hansen Finn Kenneth (2010): Fattigdom og fattigdomsgrænse, i Social årsrapport 2010. CASA og Socialpolitisk Forening.

Hansen Finn Kenneth (2010): Den Økonomiske ulighed, i Social Årsrapport 2010. CASA og Socialpolitisk Forening.

Hansen Finn Kenneth.2009: Lige muligheder og indkomstulighed, i Niels Holtug og Kasper Lippert-Rasmussen (red): Lige muligheder for alle – social arv, kultur og retfærdighed. Nyt for Samfundsvidenskaberne. 2009.

Finn Kenneth Hansen: Fattigdom i EU-landene – og dansk fattigdom i europæisk perspektiv. CASA 2010.

Hansen, Finn Kenneth og Henning Hansen (2004). *"At eksistere eller at leve. Fattigdom og lave indkomster i Danmark – hvordan måler man fattigdom?"*. CASA.

Hansen, Finn Kenneth, Henning Hansen og M. Azhar Hussain (2009). *Personer og familier med de laveste ydelser som forsørgelsesgrundlag – en registerundersøgelse*. Forskningsprojektet: Konsekvenser af at have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag. Københavns Universitet, Roskilde Universitet, CASA og Aalborg Universitet.

Hansen, F. K. og M. Azhar Hussain (2009). *Konsekvenser af de laveste sociale ydelser – forsørgelsesgrundlag og afsavn*. Forskningsprojekt; Konsekvenser af at have de laveste sociale ydelser som forsørgelsesgrundlag. Københavns Universitet, Roskilde Universitet, CASA og Aalborg Universitet.

Hansen Henning: Sociale ydelser i Social Årsrapport 2010. CASA og Socialpolitisk Forening.

Hansen Henning: Sociale ydelser i Social Årsrapport 2007. CASA og Socialpolitisk Forening.

Larsen Jørgen Elm, 2004: *Fattigdom og social eksklusion, Tendenser i Danmark over et kvart århundrede*. Socialforskningsinstituttet Rapport no. 04:27: København.

OECD, 2008, "Growing Unequel? Income distribution and poverty in OECD Countries.

Rådet for Socialt Udsatte, 2003. *Sociale ydelser set i et fattigdomsperspektiv*.